

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4 (2)

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA “AKT XIZMATLARI” TUSHUNCHASI VA ULARNING EKSPORT SALOHİYATI.....	14
Shermatov Sherzod Xotamovich RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	20
Amonov Mirzohid Tuymuratovich, Xodjayev Anvar Rasulovich TIJORAT BANKLARINING BYUDJET MABLAG’LARI HISOBIGA MOLİYALASHTIRILADIGAN LOYIHALARDAGI ISHTIROKINI KUCHAYTIRISH MEXANIZMLARI	26
Maxmudov Rahimjon Hamid o’g’li KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO’NALISHLARI.....	33
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna YASHIL IQTISODIYOTGA O’TISHDA XORIJIY TAJRIBALAR TAHLILI VA UNI O’ZBEKISTON SHAROITIDA QO’LLASH IMKONIYATLARI	38
Ne’matova Mavsuma, Xolmamatov Diyorbek ВЛИЯНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ АКТИВНОСТЬ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	43
Буранова Лола Вахобовна ФИНТЕХ-ЭКОСИСТЕМА КАК ФАКТОР ИНКЛЮЗИВНОГО И УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА: СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ ТРАНСФОРМАЦИИ	54
Эшмуротов Дониёр Ихтиёр угли ZAMONAVIY MARKETING KONSEPSIYALARI ASOSIDA XIZMATLAR RAQOBATBARDOSHLIGINING USLUBIY JIHATLARI.....	60
Ostonaqulova Gulsaraxon Matyoqub qizi, Fayzullayeva Zamira Alijonovna XIZMAT KO’RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA	64
Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna QURILISH FAOLIYATI SOHALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILG’OR XORIJIY TAJRIBALARI	
Xusanov Kamoliddin Xolmamat o’g’li INSON KAPITALI VA KADRLAR SALOHİYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI	73
Abdullo Sohobov O’ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARI JADALLASHUVI VA UNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI	84
Mamanazarov Oybek Shomurodovich KORXONALAR MOLİYAVIY HOLATINI MOLİYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI (MHXS) ASOSIDA BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	91
Xamidov Javoxir Shavkat o’g’li BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	95
Dadajonova Madina Ravshan qizi O’ZBEKISTON VA XORIJIY MAMLAKATLARDA BENEFITSIAR MULKDOR KONSEPSIYASINI QO’LLASHNING DOLZARB MASALALARI	100
Ochilov Farhod Malikovich O’ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTGA O’TISHNING MAKROIQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH (GDP, BANDLIK VA INVESTITSIYALAR KESIMIDA).....	106
Hayitov Jamshid Xolboyevich	

INVESTITSION JOZIBADORLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	111
Mamatqulova Hafiza Bahodir qizi IPOTEKA BOZORI MUAMMOLARINING EMPERIK TAHLILI VA ULARNI BARTARAF ETISH STRATEGIYALARI.....	118
Olokulova Feruza Mansurovna, Safarova Dilrabo Baxriddin qizi MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATIDA NAZARIY VA AMALIY QARASHLAR.....	122
Karimova Iroda Abdusattarovna KORPORATIV BANK XIZMATLARIGA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR HAMDA ZAMONAVIY BIZNES MODELLARNI JORIY ETISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	128
Qurbonov Abror Abdullayevich GREEN ECONOMY DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN AND INDONESIA: A COMPARATIVE STUDY.....	133
Ibrokhimova Iroda Ikromjon Kizi. Askolani. Javliyev Nuriddin Bektemir o'g'li AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA REKRUTING AGENTLIKLARINING O'RNI.....	142
Sherkulova Nodirabegim Baxordin qizi ФАКТОРЫ ТЕКУЧЕСТИ КАДРОВ И МЕХАНИЗМЫ УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА В СОВРЕМЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ УЗБЕКИСТАНА.....	148
Джураева Гузаль Шавкатовна BUDJET DAROMADLARI TARKIBIDAGI SOLIQLARNING ULUSHINI BOSHQARISH.....	156
Abduraxmonova Gulmira Sobir qizi RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOSERVIS SHOHOVCHALARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	161
Marqayev Xurshid Aliqulovich THE ECONOMIC NATURE OF HUMAN CAPITAL AND ITS RECOGNITION IN ACCOUNTING AS AN OBJECT OF ECONOMIC ANALYSIS.....	165
Zafar Qodirov Abdivaxobovich O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	170
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich. Tursunov Ozod Matlubovich Shukurova Nilufar Qahramonova IMPROVING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE SERVICES IN THE DIGITAL ECONOMY.....	175
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA INTEGRAL KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	179
Aliyev Arslon Salom o'g'li A STUDY ON THE COLLABORATIVE MECHANISM OF DIGITAL ARCHIVES GOVERNANCE AND TALENT GOVERNANCE: AN ANALYSIS BASED ON JOB COMPETENCY, PERFORMANCE EVALUATION, AND ORGANIZATIONAL EFFECTIVENESS.....	184
Wang Biao USTAMA ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARINING MAZMUNI VA UNI XALQARO STANDARTLARGA MUVOFIQ TAKOMILLASHTIRISH.....	190
Tashnazarova Dilfuza Samiddinovna INTEGRATSIYA SAMARADORLIGINI O'LCHASHNING METODOLOGIK MODELI VA INDIKATORLAR TIZIMI.....	195
Aliqulov Abbas Baxtiyor o'g'li XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA XIZMATLAR SIFATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	202
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	

MOLIYAVIY HISOBOTLAR AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	207
Elomonov Dadaxon Ozodullayevich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA IQTISODIY RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	213
L.S. Azimova	
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF IFRS AND FINANCIAL REPORTING	218
Tojiboyev Abdullajon Kamoliddin o'g'li	
PAXTA-TO'QIMACHILIK SANOATIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNING HUQUQIY ASOSLARI	223
Abdullayev Hamidulla Abdug'ani o'g'li	
TURIZM KORXONALARIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI KUCHAYTIRISHNING ZAMONAVIY BOSHQARUV MEXANIZMLARI	227
Ergasheva Zarifa Baxtiyarovna	
CHO'L-YAYLOV CHORVACHILIGI MAJMUASI RIVOJLANTIRISH	232
Nurmanov Sherzod Xujayarovich	
KREDITORLAR REYTINGINI MASHINAVIY O'QITISHGA ASOSLANGAN BASHORATLASH ALGORITMLARI	237
Beknazarov Ulug'bek Zafar o'g'li	
MIKROIQTISODIYOTDA ISTE'MOLCHILAR XULQ-ATVORI VA TALAB SHAKLLANISHI OMILLARI	242
Raximov Azizbek Saliyevich	
OLIY TA'LIMNI MOLIYALASHTIRISHNING ILG'OR XORIJIY Tajribasi: AQSH MISOLIDA.....	246
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich	
O'ZBEKISTON TURIZM INDUSTRIYASINI BOSHQARISHDA INNOVATSION YONDASHUVLARNI JORIY ETISH USULLARI	250
Ashurova Shaxnoza Almasovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI KORXONALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....	257
Sharipova Shahlo Istamovna	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA XIZMATLAR SIFATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	262
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
XIZMATLAR SOHASIDA MIJOZ QONIQLASHINI OSHIRISH MEXANIZMLARI: QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA	278
Aqsungul Usenova Tenel qizi, Qoraqalpoq davlat universiteti	
Dawletmuratov Adilbay Mirzaboyevich	
O'ZBEKISTONDA QANDOLAT MAHSULOTLARI BOZORINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI.....	283
Azlarova Munira Muhammad-Amin qizi	
TA'LIM XIZMATLARI BOZORINI SHAKLLANTIRISH, RIVOJLANTIRISH VA KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH.....	289
Bozorova Madina Raxmat qizi	
IMPROVING SERVICE QUALITY MONITORING IN SERVICE ENTERPRISES BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES	294
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI	299
Ortiqov Husan Usmonaliyevich	

O'ZBEKISTONDA QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORI MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	304
Abdusalomov Ozodbek Baxtiyor o'g'li XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA	311
Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna O'ZBEKISTONDA EKSPORTNI OSHIRISHDA AKT RIVOJLANISHINING O'RNI.....	315
Sadriddinov Ulug'bek Jaloliddin o'g'li QURILISH FAOLIYATI SOHALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI.....	322
Xusanov Kamoliddin Xolmamat o'g'li INSON KAPITALI VA KADRLAR SALOHİYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI	326
Abdullo Sohibov SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TIJORAT BANKLARIDA RISK-MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISH	331
Davronov Sanjar Ziyotovich SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	336
Ashrapova Noilaxon Niyazxonovna ISHLAB CHIQRISH KORXONALARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING XORIJIY TAJRIBASI TAHLILI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	340
Ochilov Baxtiyor Muminjonovich THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF IFRS AND FINANCIAL REPORTING.....	346
Tojiboyev Abdullajon Kamoliddin ugli SIRKULYAR IQTISODIYOTGA O'TISH: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	351
Astanakulov Olim Tashtemirovich Muxammad Id Balbaa (Muhammad Eid Balbaa) Habibe Elif Kutlugun (Habibe Elif Kutlugun) GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI FONIDA EKOLOGIK SIYOSAT VA BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI.....	357
Xamzayev Abdushukur Xudoyqulovich INTERNATIONAL MARKETING STRATEGIES FOR UZBEKISTAN'S TEXTILE INDUSTRY: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND ECONOMETRIC EVIDENCE.....	362
Aziz Kurbanovich Abdullaev Sarvarbek Allayev Erkin ugli Shavkat Asrolovich Ruziev DIRECTIONS FOR TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES	369
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich TEMIR YO'L TRANSPORTIDA SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI TAHLILI ("O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AJ MISOLIDA).....	373
Barotov Baxtiyor Vaxobovich CHIQUINDILARNI QAYTA ISHLASHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA BARQAROR RIVOJLANISHDAGI O'RNI	377
Muxitdinova Kamola Alisherovna TRANSPORT LOGISTIKASIDA TAVAKKALCHILIKLARNI SUG'URTALASH: O'ZBEKISTON VA AQSH TAJRIBASI ASOSIDA TAQQOSIY TAHLIL.....	381
Jabborov Islom Xusan o'g'li YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY SALOHİYATINI BARQAROR BOSHQARISH.....	385
Xayrullayev Shaxram Yunus o'g'li	

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SERVIS KORXONALARIDA XIZMATLAR SIFATI BOSHQARUVINING ZAMONAVIY MODELLARI	392
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
BIZNES JARAYONLARI MONITORINGI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLARI.....	398
Dadajonova Madina Ravshan qizi	
SIRKULAR IQTISODIYOT KONSEPSIYASINI AMALGA OSHIRISHNI BAHOLASH KO'RSATKICHLARINI (INDIKATORLARINI) SHAKLLANTIRISH.....	403
Sharifxo'jayeva Xonzodaxon A'lo qizi	
TURIZM QISHLOQLARINI SHAKLLANTIRISH MEZONLARI VA INDIKATORLARI TIZIMI	408
Xudaynazarova Dilorom	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIYAVIY BOSHQARUV VA BOSHQARUV HISOB TIZIMINING AMALIYOTI: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	416
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich	
DAVLAT XARIDLARI JARAYONIDA XAVFLARNI IDENTIFIKATSIYA QILISH, TASNIFLASH VA RISKKA ASOSLANGAN ICHKI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH	421
Meliboyev Askar Eshmuratovich	

DAVLAT XARIDLARI JARAYONIDA XAVFLARNI IDENTIFIKATSIYA QILISH, TASNIFLASH VA RISKKA ASOSLANGAN ICHKI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH

Meliboyev Askar Eshmuratovich
SamlSI mustaqil tadqiqotchisi
+998 93 294 00 85

Annotatsiya. Mazkur maqolada davlat xaridlari jarayonida xavflarni identifikatsiya qilish, tasniflash hamda riskka asoslangan ichki auditni tashkil etish masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqotda davlat xaridlarida uchraydigan iqtisodiy, huquqiy, korrupsiyaviy, operatsion va audit risklari xarid sikli bosqichlari kesimida tizimlashtirilgan. Shuningdek, xavflarni ehtimollik darajasi, moliyaviy ta'siri, takrorlanish chastotasi hamda nazorat muhitining zaifligi mezonlari asosida baholash yondashuvi taklif etilgan. Maqolada amaliy ma'lumotlar asosida baholash bosqichidagi buzilishlar, affillanganlik holatlari, to'g'ridan-to'g'ri tuzilgan shartnomalar, monitoring portfelidagi nomuvofiqliklar, bekor qilingan xarid natijalari hamda profilaktik audit samaradorligi ko'rsatkichlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari davlat xaridlarida xavflar son jihatdan qisqarishi mumkin bo'lsa-da, ularning moliyaviy salmog'i ortib borayotganini ko'rsatdi. Shu bois, riskka asoslangan ichki audit nazorat resurslarini eng yuqori xavfga ega segmentlarga yo'naltirishning samarali vositasi sifatida baholandi. Tadqiqot yakunida xavflar universumi, risk reyestri, ballik baholash tizimi, qizil bayroq indikatorlari hamda tavsiyalar ijrosi monitoringi bilan integratsiyalashgan ichki audit modeli davlat xaridlarida budget mablag'laridan oqilona foydalanishni ta'minlashning muhim sharti ekanligi asoslandi.

Kalit so'zlar: davlat xaridlari, ichki audit, riskka asoslangan audit, xavflarni identifikatsiya qilish, xavflarni tasniflash, korrupsiyaviy xavf, affillanganlik, qizil bayroq indikatorlari, monitoring, budget mablag'lari.

Аннотация. В данной статье исследованы вопросы идентификации, классификации рисков и организации риск-ориентированного внутреннего аудита в процессе государственных закупок. В исследовании систематизированы экономические, правовые, коррупционные, операционные и аудиторские риски по этапам закупочного цикла. Также предложен подход к оценке рисков на основе вероятности возникновения, финансового воздействия, частоты повторяемости и слабости контрольной среды. На основе практических данных проанализированы нарушения на этапе оценки заявок, случаи аффилированности, прямые договоры, несоответствия в мониторинговом портфеле, доля отменённых результатов закупок, а также профилактический эффект внутреннего аудита. Результаты показали, что в сфере государственных закупок количество нарушений может снижаться, однако их финансовая значимость возрастает. В связи с этим риск-ориентированный внутренний аудит рассматривается как эффективный инструмент концентрации контрольных ресурсов на наиболее уязвимых сегментах закупочной деятельности. В заключение обосновано, что модель внутреннего аудита, интегрированная с универсумом рисков, реестром рисков, балльной оценкой, индикаторами «красных флагов» и мониторингом исполнения рекомендаций, является важным условием обеспечения рационального использования бюджетных средств в государственных закупках.

Ключевые слова: государственные закупки, внутренний аудит, риск-ориентированный аудит, идентификация рисков, классификация рисков, коррупционный риск, аффилированность, индикаторы красных флагов, мониторинг, бюджетные средства.

Abstract. This article examines the issues of risk identification, risk classification, and the organization of risk-based internal audit in the public procurement process. The study systematizes economic, legal, corruption-related, operational, and audit risks according to the stages of the procurement cycle. It also proposes an approach for risk assessment based on probability, financial impact, recurrence frequency, and weaknesses in the control environment. Based on practical data, the article analyzes irregularities at the bid evaluation stage, cases of affiliation, direct contracting, inconsistencies in the monitored procurement portfolio, the share of cancelled procurement results, and the preventive effectiveness of internal audit. The findings indicate that although the number of procurement risks may decrease, their financial significance tends to increase. Therefore, risk-based internal audit is regarded as an effective tool for directing control resources toward the most vulnerable segments of procurement activities. The study concludes that an internal audit model integrated with a risk universe, risk register, scoring assessment system, red flag indicators, and monitoring of recommendation implementation is an important condition for ensuring the rational use of budget funds in public procurement.

Keywords: public procurement, internal audit, risk-based audit, risk identification, risk classification, corruption risk, affiliation, red flag indicators, monitoring, budget funds.

KIRISH

O'zbekistonda davlat xaridlarini takomillashtirish, budget mablag'laridan oqilona foydalanish hamda moliyaviy nazorat ta'sirchanligini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-128-son qarorida¹ davlat budjeti xarajatlarining samaradorligini yanada oshirish hamda davlat moliyaviy nazorati organlari faoliyatini takomillashtirish vazifalari belgilangan bo'lib, mazkur holat davlat xaridlarida xavflarni erta aniqlash va riskka asoslangan auditni kuchaytirish zaruratini anglatadi. Davlat xaridlari to'g'risidagi Qonunda esa davlat xaridlari sohasida korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga yo'l qo'ymaslik talabi bevosita mustahkamlangan bo'lib, bu xarid jarayonida xavflarni identifikatsiya qilish va tasniflash ichki auditning ajralmas vazifasi ekanini ko'rsatadi.

Ichki auditning institutsional asoslari ham normativ-huquqiy jihatdan mustahkamlangan. Namunaviy nizomda ichki audit xizmatining asosiy vazifalari belgilangan bo'lsa, milliy standartlarda ichki audit xizmati boshqa tarkibiy bo'linmalardan mustaqil hisoblanishi hamda bevosita tashkilot rahbariga bo'ysunishi qayd etilgan. Vazirlar Mahkamasining 377-son qarorida² esa ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash tartibi, jumladan, baholashni rejalashtirish va amalga oshirish mexanizmlari tasdiqlangan.

Mazkur me'yoriy asos davlat xaridlarida nazoratni faqat huquqbuzarlik sodir etilgandan keyingi tekshiruv shaklida emas, balki xavf zonalarini oldindan aniqlash, ularni guruhlash va ustuvorlashtirishga qaratilgan riskka asoslangan ichki audit modeli sifatida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Shu sababli davlat xaridlari jarayonida xavflarni identifikatsiya qilish, tasniflash hamda riskka asoslangan ichki auditning uslubiy va amaliy jihatlarini tadqiq etish dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mavzu bo'yicha zamonaviy ilmiy manbalar davlat xaridlarida ichki auditni risklarni boshqarish tizimi bilan chambarchas bog'laydi. Saleh R. va hammualliflar davlat xaridlarini yuqori xavfli soha sifatida e'tirof etib, ichki auditni protsessual nazorat funksiyasi emas, balki muhim boshqaruv mexanizmi sifatida talqin qiladilar (Saleh R., 2026). Yanuarisa Y. va hammualliflar esa ichki audit davlat xaridlarida shaffoflik, hisobdorlik hamda samaradorlikni kuchaytirishini ta'kidlab, riskka asoslangan texnologiyalarni audit rivojining muhim yo'nalishi sifatida ko'rsatadilar (Yanuarisa Y., 2025).

Wang X. va hammualliflar riskka asoslangan audit rejalashtirish zamonaviy ichki auditning asosiy belgilaridan biri ekanini qayd etib, risklar universumi va auditlar universumini shakllantirishni zamonaviy audit rejalashtirishning muhim asosi sifatida baholaydilar (Wang X., 2025). Drozd I. va hammualliflar davlat xaridlari samaradorligini kompleks baholash uchun bekor qilish, o'tmay qolish, shikoyat va diskvalifikatsiya risklarini asosiy yo'nalishlar sifatida ajratadilar (Drozd I., 2021).

Samolysov P. va hammualliflar davlat xaridlarida iqtisodiy hamda huquqiy xavflarni tahlil qilish va tasniflash zarurligini asoslaydilar. Bu esa xavflarni yagona ilmiy yondashuv asosida guruhlash muhimligini ko'rsatadi (Samolysov P., 2023). Ardianningsih Arum va hammualliflar esa risklarni boshqarish natijalari keyinchalik ichki auditni o'tkazish uchun asos bo'lib xizmat qilishini ta'kidlaydilar (Ardianningsih A., 2022).

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, adabiyotlarda uchta asosiy yo'nalish ustuvor ahamiyat kasb etadi: birinchidan, davlat xaridlarini yuqori riskli boshqaruv sohasi sifatida baholash; ikkinchidan, xavflarni tasniflash va ularni audit rejalashtirish jarayoni bilan bog'lash; uchinchidan, riskka asoslangan ichki auditni raqamli analitika hamda boshqaruv samaradorligi bilan uyg'unlashtirish. Biroq O'zbekiston davlat xaridlari amaliyotida xavflarni identifikatsiya qilish, tasniflash va riskka asoslangan ichki auditni yagona amaliy model asosida shakllantirishga qaratilgan ilmiy ishlanmalar hanzuz yetarli darajada emas.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy-huquqiy tahlil, iqtisodiy-statistik hisoblash, risklarni guruhlash hamda ichki audit indikatorlarini konstruksiyalash usullaridan foydalanildi. Metodologik baza uch qatlamdan iborat bo'ldi. Birinchidan, O'zbekiston Respublikasining davlat xaridlari va ichki auditga oid amaldagi qonunlari, Prezident hamda Vazirlar Mahkamasi qarorlari o'rganildi. Ikkinchidan, foydalanuvchi tomonidan taqdim etilgan dissertatsiya va avtoreferat materiallari tahlil qilindi. Uchinchidan, davlat xaridlarida risklar va riskka asoslangan audit bo'yicha zamonaviy ilmiy maqolalar umumlashtirildi.

Tahlil jarayonida xavflar uchta yirik blokka ajratildi: iqtisodiy xavflar, huquqiy-protsessual xavflar hamda tashkiliy-audit xavflari. So'ngra ular xarid sikli bosqichlari bo'yicha, ya'ni rejalashtirish, e'lon va tanlov, baholash,

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 14.02.2022 yildagi PQ-128-son <https://lex.uz/uz/docs/-5858712?ONDATE=01.01.2024>

2 O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 18.06.2025 yildagi 377-son <https://lex.uz/uz/docs/-7580715>

shartnoma tuzish, ijro etish, qabul qilish hamda to'lov bosqichlari kesimida tasniflandi. Riskka asoslangan audit modeli uchun to'rtta tayanch mezon belgilandi: ehtimollik darajasi, moliyaviy ta'sir, takrorlanish ehtimoli hamda nazorat tizimining zaifligi. Mazkur mezonlar asosida ustuvor audit obyektlarini tanlash maqsadida oddiy ballik matritsa qo'llanildi.

Amaliy qismda dissertatsiyada keltirilgan 2023–2025-yillarga oid monitoring va audit ma'lumotlari asosida risk ulushlari, buzilishlar tarkibi, value-at-riskga yaqin ko'rsatkichlar, profilaktik audit samarasi hamda bir buzilish holatining o'rtacha moliyaviy og'irligi hisoblab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, davlat xaridlarida risklarni identifikatsiya qilish uchun, avvalo, xarid jarayonining bosqichlari bo'yicha zaif nuqtalarni aniqlash zarur. Dissertatsiya va qo'shimcha manbalar asosida quyidagi risklar eng muhim deb topildi: ehtiyojni sun'iy ravishda oshirish, texnik topshiriqni ma'lum ishtirokchiga moslashtirish, tanlov mezonlaridagi subyektivlik, affillanganlik, savdosiz to'g'ridan-to'g'ri shartnomalar tuzish, ijro sifati pasayishi, qabul qilishdagi manipulyatsiyalar, narx og'ishi, shikoyatlar hamda diskvalifikatsiya xavfi.

Amaliy ma'lumotlar risklarni tasniflashda ularning og'irligi turlicha ekanini ko'rsatadi. 2023-yil oktabr monitoringida 246 ta buzilish holatidan 185 tasi baholash tartibi, 57 tasi affillanganlik, 4 tasi esa savdosiz to'g'ridan-to'g'ri shartnoma bilan bog'liq bo'lgan. Hisob-kitoblarga ko'ra, bu mos ravishda 75,20 foiz, 23,17 foiz va 1,63 foizni tashkil etadi. Demak, amaldagi risk portfelida eng katta ulush baholash bosqichidagi xavflarga, undan keyingi o'rinda esa affillanganlik bilan bog'liq holatlarga to'g'ri keladi.

2023-yil fevral monitoringida 77 411 ta xarid 4,35 trln so'm hajmda tahlil qilinib, 25 mlrd so'mlik qonunbuzilish aniqlangan. Bu umumiy portfelga nisbatan 0,57 foizlik value-risk share ko'rsatkichini beradi. Mazkur ulush nisbatan past ko'rinsada, mutlaq summada yuqori risk salmog'ini anglatadi hamda ichki auditni aynan yuqori qiymatli lotlarga yo'naltirish zarurligini ko'rsatadi.

2024-yilda 552,5 mlrd so'mlik 273 ta xarid monitoring qilinib, 234 holatda 263,9 mlrd so'mlik natijalar bekor qilingan. Bu monitoring portfelidagi nomuvofiqlik ulushi 85,71 foizni, bekor qilingan natijalar ulushi esa 47,76 foizni tashkil etganini ko'rsatadi. Mazkur ko'rsatkichlar riskka asoslangan tanlov mexanizmi amalda ishlayotganini, ya'ni nazorat aynan yuqori xavfli xaridlarga qaratilganini bildiradi.

2025-yilda 189 ta qonunbuzilishning umumiy qiymati 666,6 mlrd so'mni tashkil etgani, 2024-yilda esa taxminan 471 ta holat 498,7 mlrd so'mga teng bo'lgani qayd etilgan. O'rtacha bir buzilishning qiymati 2024-yilda 1,06 mlrd so'mni, 2025-yilda esa 3,53 mlrd so'mni tashkil etgan. Bu esa buzilishlar son jihatdan kamaygan bo'lsa-da, ularning moliyaviy og'irligi sezilarli ravishda ortganini ko'rsatadi. Shunday ekan, riskka asoslangan audit faqat holatlar soniga emas, balki value-at-risk mantiqiga ham tayanishi lozim (1-jadval).

1-jadval

Davlat xaridlari jarayonidagi risklarning tasnifi va audit ustuvorligi

Risk guruhi	Asosiy risk turi	Xarid bosqichi	Ehtimoliy oqibat	Audit ustuvorligi
Iqtisodiy risk	Narxning bozor darajasidan og'ishi	Rejalashtirish / baholash	Ortiqcha xarajatlar, tejalishning yo'qolishi	Yuqori
Iqtisodiy risk	Konsentratsiya va takroriy g'oliblik	Tanlov / shartnoma	Raqobatning pasayishi	Yuqori
Huquqiy risk	Savdosiz to'g'ridan-to'g'ri shartnoma	Xarid usulini tanlash	Qonunbuzilishlar va shikoyatlar	Yuqori
Huquqiy risk	Baholash mezonlaridagi subyektivlik	Baholash	G'olibni noto'g'ri tanlash	Juda yuqori
Korrupsiyaviy risk	Affillanganlik va manfaatlar to'qnashuvi	Tanlov / baholash	Korrupsiya va manfaatlar buzilishi	Juda yuqori
Operatsion risk	Jarayonning o'tmay qolishi	E'lon / tender	Vaqt yo'qotilishi, qayta xarid	O'rta-yuqori
Operatsion risk	Diskvalifikatsiya va shikoyatlar	Baholash	Jarayonning cho'zilishi, bekor bo'lishi	O'rta-yuqori
Ijro riski	Yetkazib berish sifati pasayishi	Ijro / qabul qilish	Past sifat, samarasiz xarajatlar	Yuqori
Audit riski	Tavsiyalar ijrosining sustligi	Post-audit monitoring	Takroriy buzilishlar	Yuqori

Ichki auditning profilaktik samarasi ham yuqori darajada namoyon bo'lmog'da. 2025-yil II choragida O'zbekiston Respublikasi Sport vazirligi ichki audit va nazorat boshqarmasi tomonidan 3 319,9 mln so'mlik samarasiz xarajatlarning oldi olingan bo'lib, shundan 2 778,6 mln so'mi xaridlar bilan bog'liq nomuvofiqliklar hissasiga to'g'ri kelgan. Bu procurement-related prevention ratio ko'rsatkichi 83,70 foizni tashkil etishini anglatadi. Demak, riskka asoslangan ichki auditning amaliy samarasi aynan davlat xaridlari sohasida eng yaqqol namoyon bo'lmog'da (2-jadval).

2-jadval

Amaliy ma'lumotlar asosida riskka asoslangan ichki audit ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	Manba ma'lumot	Qiymat	Audit talqini
Baholash bosqichidagi buzilishlar ulushi, 2023-yil oktabr	185 / 246 holat	75,20 %	Eng katta risk baholash bosqichida jamlangan
Affillanganlik ulushi, 2023-yil oktabr	57 / 246 holat	23,17 %	Korrupsiyaviy xavf yuqori
To'g'ridan-to'g'ri shartnoma ulushi, 2023-yil oktabr	4 / 246 holat	1,63 %	Son jihatdan past, ammo risk darajasi yuqori
Value-risk share, 2023-yil fevral	25 mlrd / 4,35 trln so'm	0,57 %	Past ulush, biroq katta mutlaq risk mavjud
Nomuvofiqlik ulushi, 2024-yil monitoring	234 / 273 xarid	85,71 %	Monitoring portfelini aniq riskga yo'naltirilgan
Bekor qilingan natijalar ulushi, 2024-yil	263,9 / 552,5 mlrd so'm	47,76 %	Moliyaviy oqibat sezilarli
Procurement-related prevention ratio, 2025-yil II chorak	2 778,6 / 3 319,9 mln so'm	83,70 %	Profilaktik audit samarasi yuqori
Bir buzilishning o'rtacha qiymati, 2024-yil	498,7 mlrd / 471 holat	1,06 mlrd so'm	Risklar ko'proq mayda va o'rta lotlarda
Bir buzilishning o'rtacha qiymati, 2025-yil	666,6 mlrd / 189 holat	3,53 mlrd so'm	Risk yiriklashgan, value-at-risk oshgan

Riskka asoslangan ichki audit davlat xaridlarida quyidagi ketma-ketlik asosida tashkil etilishi lozim:

1. risklar universumini shakllantirish;
2. xarid bosqichlari bo'yicha risklarni identifikatsiya qilish;
3. ularni iqtisodiy, huquqiy, korrupsiyaviy va operatsion guruhlariga ajratish;
4. ehtimollik darajasi va ta'siri bo'yicha ballik baholashni amalga oshirish;
5. yuqori riskli lotlar hamda jarayonlarga audit resurslarini yo'naltirish;
6. tavsiyalar ijrosini qayta monitoring qilish.

Mazkur yondashuv Wang X. va hammualliflar tomonidan taklif etilgan risk universe – audit universe – risk assessment zanjiri bilan hamohangdir.

Olingan natijalar ilmiy adabiyotlarda ilgari surilgan nazariy qarashlarning O'zbekiston davlat xaridlari amaliyotida o'z tasdig'ini topayotganini ko'rsatadi. Avvalo, Saleh Rahmat va hammualliflar davlat xaridlarini yuqori riskli soha sifatida tavsiflagan bo'lsalar, amaliy ma'lumotlarda ham bu holat yaqqol namoyon bo'lmog'da. Jumladan, 2024-yilda monitoring portfelida nomuvofiqlik ulushining 85,71 foizga yetgani ichki auditning tasodifiy emas, balki xavf jamlangan segmentlarga yo'naltirilganini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, Drozd I. va hammualliflar taklif qilgan to'rtta asosiy risk, ya'ni bekor qilish, o'tmay qolish, shikoyat va diskvalifikatsiya risklari davlat xaridlarida xavflarni tasniflash uchun qulay operatsion asos yaratadi. Biroq O'zbekiston amaliyoti shuni ko'rsatadiki, ularga qo'shimcha ravishda affillanganlik, baholash mezonlaridagi manipulyatsiyalar hamda value-at-risk ko'rsatkichlarini ham alohida yo'nalish sifatida ajratish zarur.

Uchinchidan, Wang X. va hammualliflar risklar universumi hamda auditlar universumini muntazam ravishda yangilab borish lozimligini ta'kidlaydilar. Mahalliy amaliy natijalar ham aynan shu fikrni tasdiqlaydi: 2025-yilda holatlar soni kamaygan bo'lsa-da, bir buzilishning o'rtacha moliyaviy og'irligi 3,53 mlrd so'mga yetgan. Bu esa audit rejasini yildan-yilga bir xil obyektlar bo'yicha emas, balki o'zgarib borayotgan risk profiliga mos ravishda qayta shakllantirish zarurligini anglatadi.

To'rtinchidan, Yanuarisa Y. hamda Ardianningsih Arum va hammualliflar auditorlar malakasi, resurslardan oqilona foydalanish hamda risk management natijalarini audit jarayoniga integratsiya qilish masalasiga alohida e'tibor qaratadilar. O'zbekiston sharoitida riskka asoslangan auditning samaradorligi nafaqat normativ-huquqiy asosga, balki audit xizmatining raqamli tahlil vositalari, risk reyestri va profilaktik monitoring tizimlari bilan qanchalik samarali ishlashiga ham bevosita bog'liqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot davlat xaridlari jarayonida xavflarni identifikatsiya qilish, tasniflash hamda riskka asoslangan ichki auditni tashkil etish budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishning muhim institutsional sharti ekanini ko'rsatdi. Normativ-huquqiy hujjatlarda davlat xaridlarida shaffoflikni ta'minlash, korrupsiyaga yo'l qo'ymaslik, ichki audit mustaqilligi hamda baholash mexanizmlarini takomillashtirish masalalari mustahkamlangan bo'lsa-da, amaliyotda risklarni faqat umumiy ko'rinishda emas, balki xarid bosqichlari, kelib chiqish manbalari va moliyaviy ta'siri bo'yicha chuqur tasniflash zarurligi namoyon bo'lmoqda.

Amaliy hisob-kitoblar baholash bosqichi, affillanganlik holatlari hamda yirik qiymatli xaridlar eng yuqori xavfli segmentlar ekanini ko'rsatdi. Shu bilan birga, monitoring va profilaktik audit natijalari ichki audit resurslari aynan yuqori xavfli obyektlarga yo'naltirilganda uning ta'sirchanligi sezilarli darajada ortishini tasdiqladi. Bu esa riskka asoslangan audit modelini oddiy nazorat vositasidan ko'ra samaraliroq boshqaruv mexanizmiga aylantiradi.

Shunday qilib, davlat xaridlarida ichki audit tizimi xavflar universumi, risk reyestri, ballik baholash tizimi, value-at-riskga yaqin indikatorlar, qizil bayroq signallari hamda tavsiyalar ijrosi monitoringi bilan uyg'unlashgan holda tashkil etilishi lozim. Faqat shundagina ichki audit huquqbuzarliklarni qayd etuvchi mexanizmdan xavflarni oldindan aniqlovchi va budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshiruvchi strategik boshqaruv tizimiga aylandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Davlat budjeti xarajatlarning samaradorligini yanada oshirish va davlat moliyaviy nazorati organlari faoliyatini takomillashtirish to'g'risida: PQ-128-son qaror. – 2022-yil 14-fevral. <https://lex.uz/uz/docs/-5858712>
2. O'zbekiston Respublikasi. Davlat xaridlari to'g'risida: O'RQ-684-son Qonun. – 2021-yil 22-aprel. <https://lex.uz/docs/-5382974>
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Vazirlik va idoralarning ichki audit xizmati to'g'risidagi namunaviy nizom: 416-son qaror. – 2022-yil 1-avgust. <https://lex.uz/docs/-6136910>
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Davlat organlari va tashkilotlarining ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida: 377-son qaror. – 2025-yil 18-iyun. <https://lex.uz/uz/docs/-7580715>
5. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Ichki audit milliy standartlarini tasdiqlash to'g'risida: 3394-son ro'yxat raqamli hujjat. – 2022-yil.
6. Wang X., Ferreira F.A.F., Yan P. A multi-objective optimization approach for integrated risk-based internal audit planning // *Annals of Operations Research*. – 2025. – Vol. 346. – P. 1811–1840.
7. Saleh R., Winarningsih S., Suharman H., Setiawan M. The role of internal audit in public procurement governance: a systematic literature review // *Cogent Business & Management*. – 2026. – Vol. 13, No. 1. – Article 2640253.
8. Ardianningsih A., Payamta Analysis of the effectiveness of risk-based internal audit implementation: a case study // *Quality – Access to Success*. – 2022. – Vol. 23, No. 190. – P. 77–84.
9. Zahra S.A. The role of risk based internal audit and risk management in the prevention and detection of fraud in auction companies (Study Case at PT JBA Indonesia) // *Indonesian Journal of Economics, Social, and Humanities*. – 2025. – Vol. 7, No. 2. – P. 187–199.
10. Drozd I., Pysmenna M., Pohribna N., Zdyrko N., Kulish A. Audit assessment of the effectiveness of public procurement procedures // *Independent Journal of Management & Production*. – 2021. – Vol. 12, No. 3. – Special Edition ISE, S&P. – P. s85–s107.
11. Yanuarisa Y., Irianto G., Djamhuri A., Rusydi M.K. Exploring the internal audit of public procurement governance: a systematic literature review // *Cogent Business & Management*. – 2025. – Vol. 12, No. 1. – Article 2485411.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 4 (2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>